

Poiss unistab valgetest purjedest ja sinisest ranniku viirust...

Raimo Pullat. Mis mul meeles. Tallinn: Estopol, 2025. 335 lk.

Autobiograafia on tagasivaateline jutt proosas, mille esitab reaalne inimene oma eksistentsi kohta, kui ta asetab rõhu iseenda individuaalsele elule ning eelkõige oma isiksuse ajaloole. (Philippe Lejeune)¹

XXI sajandi eestlaste lugemislaua ühed lemmikud on vaieldamatult elulooraamatud. Eri tasemega ning sageli omakirjastatud autobiograafilisi, samuti rohkem või vähem professionaalsete elulooüriiate ja/või -kirjanike üllitatud memuaristikat ilmub Eestis tõepoolest palju. Raamatuna ilmunud mälestused, autobiograafilised romaanid ja biograafiad tõusid jõuliselt esile nullinate lõpus, kui elulookirjandus osutus lugejate seas ilukirjandusestki populaarsemaks.²

Eestlaste suur huvi esmajoones rahvusaaslaste elulugude vastu on igati mõistev: tuleme nõukogude ajast, kus inimeste isiklikud mälestused, kogemused ja üleelamised ei langenud kokku ametliku ajalookirjutusega, puudutagu see siis Eestis

elavaid või üle ilma asuvaid kaasmaalasi, kes olid eri aegadel poliitilistel põhjustel sunnitud siinsed kodud maha jätma ja võõrsil ennast sisse seadma või kes olid nõukogude võimu poolt represseeritud.

Silmapaistvate kultuuriinimeste meemuaarid ja biograafiad on ka meie väikese rahva kultuuriloo ning suulise ajaloo hindamatu osa. Loovisikute, teadlaste, poliitikute ja ühiskonnategelaste mälestusi lugedes avanevad maailmad, mis muidu jääksid avalikkuse eest varjatuks. Lugejal on võimalus mingilgi määral „tarkade, ilusate ja kuulsatega” samastuda, sest üks viimasedki ole lihast ja luust inimesed, kellel on argielu ja isikliku elu probleemid, suuremad ja väiksemad õnnestumised ja ebaõnnestumised.

Kirjandusteadlane Rutt Hinrikus on tõdenud, et autobiograafilisest tekstist teeb mälukultuuri jaoks vältimatu teose kirjutaja võime näha ja kujutada oma elulugu aja või ajastu loo taustal.³ Teisalt tõdevad elulugude uurijad, et eluloo aeg ja ajalooline aeg ei pruugi olla alati samatähenduslikud ega samaväärsed – samal ajal elanud inimesed võivad tõlgendada ja tõlgendavadki oma elu erinevalt.

XX sajandi esimesel poolel sündinud inimeste elulood hõlmavad ajaloo keerulisi perioode ning sisaldavad üsna mitmekihilist materjali. Nii on ka 1935. aastal sündinud tuntud ja tunnustatud ajaloolane Raimo Pullat neid mehi, kes on teinud läbi viimase 90 aasta Eesti elu keerdkäigud. Nagu ta ise kirjutab, on kõige muu kõrval näinud ka sotsialistliku utoopia kokkuvõrsemist, mispuhul maisest paradiisist

¹ P. Lejeune, *Le Pacte autobiographique*. (Collection Poétique.) Paris: Éditions du Seuil, 1975, lk 14.

² L. Kurvet-Käosaar, R. Hinrikus, *Oma-elulookirjutus taasiseseisvumisest nullinate-ni*. – Methis. *Studia humaniora Estonica* 2013, nr 11, lk 97–115. <https://doi.org/10.7592/methis.v8i11.1004>

³ L. Kurvet-Käosaar, M. Hollo, *Eesti elulood kui Eesti suur lugu*. Intervjuu Rutt Hinrikusega. – Keel ja Kirjandus 2021, nr 5, lk 442.

ei tulnud midagi välja (lk 248). Seepärast on väga tänuväärne, et ta otsustas oma mälestused kirja panna ning trükkis avaldada. Selle viimase kohta võiks küll öelda rahvasuust pärit väljendiga, et tehke järele või makske kinni.

Levinud (argi)arvamuse kohaselt on kellegi teise kirjutatud elulooraamatud suhteliselt objektiivsemad kui autobiograafilised teosed, sest üks me ikka püüa oma elulugu kirjutades otsustada, mida panna kirja ja mida mitte, milline stiil valida. Pullati autobiograafiat lugedes jääb vähemalt siinkirjutaja jaoks domineerima ajaloolase neutraalsust ja teatavat distantseeritust taotlev sündmuste ja faktide põhine vaatepunkt. Kuigi raamat on pealkirjastatud tagasihoidlikult – „Mis mul mees” –, on mees Pullatil palju, kuigi autobiograafia faktirohkust silmas pidades võib arvata sedagi, et oma akadeemilist elu on ta rohkem või vähem korralikult dokumenteerinud, nagu ajaloolasele kohane. Ja ajaloolane Pullat on, seda on tunda raamatu igast lausest.

Teadlasele iseloomulikult on Pullati elulooraamat varustatud valikbibliograafiaga ning registrite, viidete ja Eesti Teadusinfosüsteemi stiilis klassikalise elulookirjeldusega. Kõige selle põhjal saab aimu seegi lugeja, kes Raimo Pullatist ehk vähe teab, et mees on sisukat ja mitmekülgset akadeemilist elu elanud: ta pole pelgalt kuiv ja igav kabinetiteadlane, kes arhiivist harva päikese kätte tuleb. Ka on Pullat pälvunud heldelt tunnustusi ja teinud olude kiuste muljet avaldavaid akadeemilisi mehetegusid. Viimaste hulka tuleb kindlasti arvata Tallinna Linnaarhiivi materjalide tagasitoomine Saksamaalt, arvukate monograafiate kirjutamine, ühiskondlik ja muinsukaitsealane tegevus.

Teisalt on tema mälestusteraamatus üksjagu palju emotsionaalse varjundiga eraelulist ainet. Isiklikumat laadi mälestuste kirjeldamisel avaldub elu näinud ja

nii päri- kui ka vastutuult kogenud soliidses eas mehe hellem ja südamlikum pool. Pullat tuleb ajast, kus abikaasast ja lastest õrnemates toonides kõnelemist ei peetud kuigi soblikuks, kuid fotovalikust ja tekstist aimub, kui oluline on talle tema poolatari abikaasa, poeg Risto, poja pere ning lapselapsed. Omaette valus teema Pullati isikliku elu loos on see, missuguseid piiranguid ja ahistamist tähendas nõukogude ajal abielu välismaalasega. Seda isegi sellisel juhul, kui armastatud abikaasa oli pärit sotsialismileeri riigist. See osa Pullati mälestusteraamatust võiks olla kohustuslik kõigile neile, kes vahel nutavad eri põhjustel nõukogude aega taga.

Märkimisväärse alltekstiga on ka raamatu esikaane fotokollaaž, kus väike heledapäine ema suguvõsa poolt Hiiumaa juurtega poiss, kellel kõik alles ees, ujutab meres valget mängupurjekat, taustaks foto mäslevast merest. „Que será, será...”⁴ hakkab kõrvus kumisema üks vana laul, mis oli populaarne Pullati nooruspõlves. „Ei me ette tea, mis elu meil tuua võib...”

Pöördumatult purustab õnneliku ja hästi hoitud poisi lapsepõlve algav Teine maailmasõda. Tallinna märtsipommitamine jätab väikese inimese mällu kusetamatud jäljed. Ja edasi läheb nii nagu paljudel tema põlvkonnakaaslastel: ellu jäämiseks tuleb taluda puudust, teha sageli rasket, üle jõu käivat füüsilist tööd, et võimaldada endale keskkooli- ja sealt edasi juba kõrgem haridus. Visadus, sitkus, töökus, pingetaluvus ja nutikus on need isiksuse vundamendi aluskivid, mis iseloomustavad tervikuna kogu meie sõjajärgset põlvkonda. Seda kõike, kuidas keerulistel aegadel ellu jääda ja raskuste kiuste inim-

⁴ „Que será, será (Whatever Will Be, Will Be)” (e k „Ei me ette tea...”, autorid Jay Livingston ja Ray Evans) sai pophitiks 1950-ndate teisel poolel. Laulu kolm salmi kirjeldavad minajutustaja elu lapsepõlves, noore täiskasvanu ja lapsevanemana.

likkus säilitada, võime variatsioonides lugeda ka teiste tolleaegsete inimeste elulugudest ja mälestustest.

Elu viis Pullati pärast Tartu ülikooli ajaloo eriala lõpetamist kõigepealt tööle televisiooni. Teadupoolest oli 1960-ndate alguses televisioon midagi täiesti uut, umbes samaväärne nagu nüüdisaegne tehisarvuti või lobarobot. Noorest Pullatist sai „Aktuaalse kaamera” toimetaja, tekkisid uued tutvused ja sõlmiti sidemeid, mis jäid püsima eluks ajaks. Julgen väita, et Pullati fenomen ja akadeemilise edukuse võti on tema muljet avaldav suhtlusvõrgustik ja koostööoskus – mees oskab sõpru leida ja sõpru hoida. Seda nii kodusel Maarjamaal kui ka raja taga.

Mahukas ja faktiküllane mälestuste-raamat sisaldab üksjagu palju teavet ja rikkalikku pildimaterjali ootuspäraselt ka meie lähimineviku humanitaarteaduste ajaloost. Söandan arvata, et Pullati memuaarid võiks olla erialaselt huvitav uurimismaterjal tänapäeva noorele ajaloolasele, et mõista läheminevikus toimunud teaduspoliitilisi suundumusi, teadlaste mõtte- ja valikuvabadust, oskust mängida etteantud raamides või neid üle kavaldades. Ja muidugi jääb Pullati aktiivne teadlaseiga perioodi, kus (ajaloo)-teadust ja poliitikat tegid valdavalt mehed. See oli meeste maailm, kus kehtisid meeste reeglid.

Ajaloolasena mõistab Pullat suurepärast, et memuaristika on paraku subjektiivne. Olles ise sündmuste osa-

line, nende keerises, on raske toimuvat neutraalselt positsioonilt näha. Ja kas neutraalsus on mõningaselt ajadistantsilt üldse võimalik? Osundan: „Lähiajaloo objektiivne kirjapanek sünnib minu tagasihoidlikul hinnangul vähemalt ühe põlvkonna jagu aastaid hiljem. Uuel põlvkonnal on kindlasti kergem anda objektiivset hinnangut, emotsioonid ei sega enam. Ent on küsitav, kuivõrd objektiivne saab ajalugu üldse olla. On ju igal põlvkonnal sellest oma nägemus. Seetõttu ongi vaja mälestusi kirjutada.” (Lk 248)

Rutt Hinrikus on öelnud, et mida laiem on skaala erinevate samal ajal elanud inimeste elulugudes, seda usutavam on pilt, mille ajastust saame. Seetõttu on väga tähtis, et oma elulugusid kirjutaksid väga erineva tausta, hariduse ja maailmavaatega inimesed. Kui meil on piisavalt palju elulugusid, võiks ideaalis tekkida tervikpilt ühe rahva loost, nii objektiivne, kui see üldse olla saab.⁵

Vanameister Raimo Pullat on selle tervikpildi loomisse oma sisuka panuse andnud. Ja mitte ainult, ka Eesti teadusajalugu on Pullati meenutuste-mälestustega saanud arvestatava täienduse. Pullat on hoolimata oma soliidsest eest säilitanud võime näha ja kujutada oma elu lugu aja taustal, mis talle on antud. Ja olgu ta selle eest tänatud.

MARJU KÕIVUPUU

⁵ L. Raudvassar, Et pilt ajastust oleks usutav. – Eesti Kirik 10. VI 2020, lk 6.